

Inleiding

Reinoud woonde in de wijk het Wilhelminapark in Utrecht en ging in datzelfde park ook rondje hardlopen. Hij woonde in de Graaf Adolfstraat in een huis uit het begin van de vorige eeuw. Soms ging hij wel eens naar het nabij liggende rosarium. Centraal in het Wilhelminapark ligt een grote vijver met een paar eilandjes en een fontein. Aan de oever zijn afwisselend grasvelden, bloemenperken en bosschages. In het noorden en zuiden van het park zijn 'speelweiden'. Vooral de grote weide in het zuiden wordt niet alleen gebruikt door individuele recreanten die er bijvoorbeeld picknicken, voetballen of frisbeeën, maar ook voor evenementen.

Het park wordt doorsneden door een fietspad, dat druk gebruikt wordt door studenten die tussen De Uithof en de binnenstad fietsen. Het standbeeld van koningin Wilhelmina staat langs dit pad en is een van de meerdere kunstwerken in het park. Tevens bevindt zich langs het pad een rijksmonument in de vorm van een theehuis met een rieten dak dat in 1925 is gebouwd naar ontwerp van G. van der Gaast ter vervanging van een paviljoen. Een ander rijksmonument in het park is een in Amsterdamse School vormgegeven bakstenen herdenkingsbank die geplaatst is ter gelegenheid van het

jubiläum van de Utrechtse burgemeester Fockema Andreae. Verder bevindt zich een bunker in het park die gewaardeerd is als gemeentelijk monument en die sinds 2014 in gebruik is als expositieruimte onder de naam EXbunker.

Het Wilhelminapark maakt deel uit van het beschermde stadsgezicht Utrecht-Oost. Langs het Wilhelminapark liggen twee straten met aaneengesloten herenhuizen die uitkijken op het park. De straat aan de westzijde heet eveneens Wilhelminapark terwijl de straat aan de andere kant de Koningslaan heet, niet te verwarren met de Koningsweg elders in Utrecht.

De buurt rondom het park wordt ook Wilhelminapark of de Wilhelminaparkbuurt genoemd. Dit geldt vooral voor het gebied aan de noordwestzijde, Wilhelminapark en omgeving in de gemeentelijke wijkenindeling. Het park beslaat ruwweg een derde van dat gebied. Het gebied aan de zuidoostzijde heet veelal de Schildersbuurt naar de straatnamen daar, terwijl het gebied ten westen van de straat Wilhelminapark de oorspronkelijke naam Oudwijk behouden heeft.

Aan de noordpunt van het wandelpark ligt een open gebied zonder huizen maar met een gemengde functie: er lopen enkele verkeerswegen maar liggen ook

verschillende grasvelden met bomen. Het maakt integraal deel uit van het parkontwerp, al is het sindsdien wel gewijzigd. Er staan woonhuizen aan de Prinses Marijkelaan en de straat Oudwijk; verder komen minstens acht straten uit op het gebied, waaronder de Emmalaan die een verbinding vormt met het Hogelandse Park verder naar het noorden.

Op het grasveld bij de Prinses Marijkelaan ligt een zwerfkei als gedenksteen voor tien verzetsleden die hier omkwamen op 7 mei 1945, de dag van de Bevrijding van Utrecht. Ze waren op weg om Anton Mussert te arresteren maar kwamen in botsing met Duitse militairen.

In dit open gebied is ook het rosarium. Daar vlakbij stond ooit midden op een rond grasveld een imposante beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'). Deze moet omstreeks 1850 geplant zijn op het toenmalige landgoed Het Hoogeland. De boom vormde het eindpunt van de zichtlijn via de Emmalaan vanaf het Hogelandse Park. De 25 meter hoge boom stond dankzij het opvallend rood gekleurde, ongeveer even brede bladerdek bekend als 'de rode beuk'. In 2014 werd echter een infectie met de schimmel *Phytophthora plurivora* ontdekt. Behandeling wist de boom niet te redden en in 2019 werd de beuk doodverklaard en gekapt. Na

verontreiniging van de verschimmelde grond is begin februari 2020 een jonge beuk op de zelfde locatie terug geplant.

In de tweede helft van de 19^e eeuw groeide het aantal inwoners van Utrecht sterk en het gebied ten oosten van de Maliebaan kwam in beeld voor nieuwbouw. Dit gebied dat vanouds Oudwijk of het Oudwijkerveld heette, was voornamelijk agrarisch, met verspreide tuinderijen (in Utrecht hoveniers genoemd).

In 1887 kocht de gemeente Utrecht van de familie Ram het landgoed Het Hoogeland aan de noordzijde van dit gebied, bij de Biltstraat. Kort daarop kocht de gemeente ook het Oudwijkerveld. De eigenaar, baron van Boetzelaer van Oosterhout, vroeg veel minder geld dan zijn noordelijke buurman, maar stelde wel een aanvullende voorwaarde: er moesten niet alleen woonhuizen komen, maar ook een openbaar wandelpark.

Een prijsvraag voor een ontwerp van het park leverde zestien inzendingen op. De gemeente vroeg twee deelnemers om hun ontwerpen samen te voegen tot een integraal plan: de tuinarchitecten Hendrik Copijn en Jan Anthony Loran, een technisch tekenaar bij de gemeente Utrecht. Nadat Het Hoogeland was omgevormd tot park, werd aan de zuidkant het Oudwijkerveldpark

aangelegd in de Engelse landschapstijl. Het werd in 1898 officieel geopend en toen omgedoopt tot Wilhelminapark ter ere van Wilhelmina die in datzelfde jaar was ingehuldigd als koningin.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog kreeg het park tijdelijk de naam Nassaupark.

Je kon in het Wilhelminapark rondjes lopen. Elian had ook één van de banken bezet. Hijgend en puffend zeeg hij naast haar neer.

‘Heb je je rondje weer gemaakt?’, vroeg Elian, zijn vriendin. Ze hadden een Latrelatie; hij woonde in de Graaf Adolfstraat en zij woonde aan de Pelmolenweg.

‘Ik heb het er weer opzitten’, zei Reinoud.

‘Genoeg geweest vandaag. Kom we gaan naar huis.’

‘Maar ik wil niet naar huis’, zei Elian.

‘Ik wil hier blijven en een boek lezen.’

‘Wat ben je aan het lezen?’, vroeg Reinoud.

‘Het gaat over de White Goddess, de blanke godin.’

‘En wat doet die White Goddess?’, vroeg Reinoud onnozel.

‘Die doet niks’, zei Elian.

‘Die werd alleen aanbeden, althans volgens Robert Graves de schrijver van het boek. Feit is wel dat deze Godin nu wordt aanbeden en dat velen naar haar opzoek zijn. Ze vult de leegte die 2000 jaar christendom

achtergelaten heeft. Ze heet Sophia, Maria, Maria Magdalena of zelfs Tamar. Al deze vrouwen die door het mannelijke christendom naar de achtergrond zijn verplaatst en verketterd.

‘Dan ga ik maar alleen naar huis’, zei Reinoud.

Hij hees zich op uit de stoel en liep de Prins Hendriklaan in en zocht een douche op.

Reinoud maakte zich los van haar kamer gelegen aan de Pelmolenweg op de hoek van de Lange Rozendaal. Hij ging op weg naar de Trans via de Lange en de Korte Smedestraat, de Zuilenstraat en de Nieuwe Gracht. Aan het eind daarvan draaide hij de Trans in. Hij had een gesprek met zijn mentor.

‘Je weet dat het mogelijk is om een tweede bachelor studie te volgen’, begon hij.

‘Dat weet ik’, antwoordde Reinoud.

‘Ik wil als tweede bachelor studie geografie gaan doen in de Transitorium II van de Uithof.’

‘Dan heb ik de perfecte combinatie tussen taalwetenschappen en geografie.’

‘Ik kan me dan dialectgeograaf noemen.’

‘Een bijna uitgestorven vak, maar dat is wat ik graag zou willen worden.’

‘Vandaag heb ik het vak historische-geografie op de Uithof.’

‘Boeiend’.

‘Deze professor kan zo goed praten.’

‘Vergeet niet dat taalkunde je eerste vak is’, zei de mentor.

‘Bij taalkunde ligt mijn hart’, zei Reinoud.

‘Kom je moet gaan, anders kom je te laat voor je college.’

Reinoud liep naar buiten en keek eens naar de neorenaissance gebouwen om zich heen. Hij fietste vervolgens *linea recta* naar de Uithof, via het Wilhelminapark. Aangekomen op de Uithof zette hij snel zijn fiets in de stalling en rende naar binnen. De professor was al begonnen...

In het uiteindelijk geermaniseerde gedeelte van Noord-Gallië onderscheiden zich twee gebieden door lang voortleven van het Romaans: enerzijds een strook ten noorden van de huidige taalgrens, ongeveer van Kortrijk tot Aken, die behoort bij het uitgestrekte tweetalig gebied in Wallonië en Noord-Frankrijk; anderzijds het eentalige Romaans Moezeldal van Trier tot Koblenz. In eerstgenoemde streek vallen vooral op: de Denderstreek, de omgeving van Sint-Truiden en het zuiden van Nederlands-Limburg met de Voerstreek en Aken. In de streek van Aken-Vaals lijken zelfs aan de periode van tweetaligheid enkele eeuwen van Romaanse eentaligheid opgevolgd te zijn.

Het gebied kenmerkt zich door hybride Germaans-Romaanse namen op *-iacas*, zoals Etenaken, Slenaken,

Beutenaken en Sippenaken. De plaatsen die het betreft zijn o.a. Aken zelf, Seffent, Schurzelt, Stockheide, Vaals, Lemiers, Harles, Vijlen, Malensbos, Simpelveld, Holset, Mechelen, Eis, Nyswiller, Wylre, Moresnet, Balen.

Een ander Romaans talig gebied was het gebied tussen de Gulp, Geul, Selzerbeek en Eiserbeek dat deel uitmaakte van het zogenaamde Romaanse taaleiland Aken-Vaals. Het gaat hier om een in de Romeinse tijd gekoloniseerd gebied, dat tijdens en na de Volksverhuizingstijd sterk bebost is en in de Merovingisch-Karolingische tijd door Romaans taligen opnieuw ontgonnen is, zodat de nederzettingen Romaanse namen krijgen met een sterk Germaanse inslag. Deze namen, waarin de Romaanse taal van de vroege middeleeuwen voortleeft, herinneren aan herenhoeven (Vijlen, Nijswiller en Wahlwiller, *van villare, bij een landgoed of herenhoeve behorend*), aan vroegere grondeigenaars (Mamelis, van Mamilo; Harles, van Harilo; Slenaken, van Sletto of Sledo; Beutenaken, van Boto), aan de aangetroffen begroeiing (Holset, van *hulisetum, hulstbos*; Bellet, van *betuletum, berkenbos*; Terziet van *rausetum, riet*) of de situatie van een nederzetting (Schweiberg, van *excavatum montem*, in de zin van uitgeholde berg, holle weg). De uiteindelijke germanisering vindt plaats in de 9de-10de eeuw. Dit taaleiland dankt zijn ontstaan aan sterke immigratie uit

Romaans talig gebied. Deze immigranten kwamen vermoedelijk uit Malonne bij Namen, die ter herinnering aan de plaats waar zij vandaan kwamen, hun nederzettingen noemden met namen waaruit Mechelen, Malensbos en Mellechet voortgekomen zijn. Eigenlijk werd het Malensbos als eerste genoemd in 1208 als Malone. Het tussen Mechelen, Vijlen en Vaalsbroek gelegen Malensbosch, dat rond 1800 nog ruim 140 bunder besloeg, lag eertijds in het hertogdom Limburg en behoorde aan de eigenaar van Vaalsbroek, doch ook de bewoners van de hoeven Holset, Raren, Einrade, Lemiers en Vaals hadden er rechten. Het is heel goed mogelijk dat wat tegenwoordig Elzetter-, Vijlener-, Kerper-, Schimper- en Malensbos heet, in de vroege middeleeuwen alleen met de laatste naam aangeduid werd. In 1154 werd die Belgische rivier- en bosnaam vermeld als *rivum Landuviam in silva Malagnie*, d.w.z. de rivier Landuvia (=Landoir) in het bos Malagnia (=Marlagne). Volgens Tummers betekende dit laatste toponiem 'groot uitgebreid woud'. Dit vermoeden wordt versterkt door de merkwaardige naam van een kleine waterloop bij Mechelen, de Landeus. Deze waternaam vertoont opvallende overeenkomst met de naam van de Landoir: 8^e eeuw *Landuvius*, 1131 *Landouia*, 1154 *Landuuiam*, een watertje dat bij Malonne in de Sambre uitmondt. Tummers zag een parallel tussen de riviernaam Landeus met de plaatsnaam Mechelen en de

bosnaam in Nederlands-Limburg enerzijds en de riviernaam Landoir met de plaatsnaam Malonne en de bosnaam Marlagne bij Namen anderzijds. Hij meende die treffende parallel te kunnen verklaren door aan te nemen dat in de vroege middeleeuwen personen uit de streek van Namen naar Zuid-Limburg migreerden en de namen van hun vroegere woonplaats op de situatie van hun nieuwe verblijf toepasten, m.a.w. de oude naam van het bos bij Vaals werd verdrongen door de bewoners van het bos Marlagne. Meerman voegde aan de toponiemen ook nog de naam Melleschet toe. Daarbij liet hij zich enerzijds beïnvloeden door de ligging van Melleschet aan de rand van 'wat vroeger Malensbos heette' en anderzijds door de benamingen *Meilinga* (1138) en *Mellinga* (1145) van het Marlangebos bij Namen, dat volgens Gysseling op dezelfde oervorm, zijnde *magalunas*, als Malensbos zou teruggaan. Hij gaf de verklaring 'woning bij het Malensbos'.

De Germanisering van Aken-Vaals mag zeer waarschijnlijk gesteld worden in de 9^e - 10^e eeuw. De Germaanse klankevolutie van namen als Gemmenich en Sippenaken bewijst, dat de oorspronkelijk tweetalige Voerstreek reeds vroege eentalig Germaans geworden is en het Romaanse taaleilandje Aken-Vaals van het grote Romaans taalgebied afgrendelde.

Dit gebied vormde in de Merovingische-Karolingische tijd een belangrijk schakel in een kolonisatiebeweging van Noord-Frankrijk naar het Rijnland. Vermoedelijk hebben destijds immigranten, afkomstig bij Malonnne bij Namen, ter herinnering aan de plaats waar zij vandaan kwamen, hun nederzettingen genoemd met namen waaruit Mechelen, Malensbos en Melleschet voortgekomen zijn. Zo ook de Landeus. Deze waternaam vertoont opvallende overeenkomst met de naam van Landoir. Niet alleen in de nieuwe nederzettingen werd Romaans gesproken. Al snel werden ook de nabije Germaanse nederzettingen tweetalig: Epen en Gulpen.

Vanavond ging hij naar Lydia die in de zeven steegjes woonde. De Zeven Steegjes wordt begrensd door de Oudegracht, de Pelmolenweg, de Geertekerk en de voormalige Martinuskerk en bevat een achttal gangen, stegen en straatjes.

In 1761 kwam het rooms-katholiek parochiaal Armbestuur door een legaat van Willem de Kock in het bezit van de eeuwenoude brouwerij 'De Boog' aan de Oudegracht te Utrecht. In 1842 begon het Armbestuur op de achterliggende landerijen met de bouw van eenvoudige woningen. De architecten L. en A.G. Tollenaar verzorgden de ontwerpplannen waarna in

meerdere fases is gebouwd. In 1860 werd het aantal woningen op 100 gebracht en in de jaren erna zou dit aantal nog verder oplopen. De woningen waren bestemd voor rooms-katholieke kinderrijke gezinnen die van de charitas afhankelijk waren. De bevolkingsdruk in de steden in die jaren was hoog en de angst voor het uitbreken van besmettelijke ziekten als cholera was reëel. De overheid begon dan ook eisen te stellen aan de bouw van woningen. De bouw van doodlopende sloppen werd verboden. De nieuwe straten moesten recht en de wind moest erdoor kunnen waaien. De huisjes hadden geen eigen wc, noch een keuken. De woningen van de Zeven Steegjes waren niettemin hun tijd ver vooruit.

Tot 1952 zwaaide het rooms-katholieke Armbestuur de scepter over de Zeven Steegjes. Toen kocht de gemeente Utrecht het hele complex. Sindsdien werd er met regelmatige tussenpozen gepraat over de sloop van de buurt omdat de huisjes niet meer van deze tijd zouden zijn. In 1952 verdwenen de latrines en kregen de huisjes een eigen wc. In 1972 werd nog een eenvoudige renovatie uitgevoerd. In 1992 volgde eindelijk een uitgebreide renovatie van de huisjes. Zo kregen ze o.a. een douche en inbouwkeuken. Ruim de helft van de originele bewoners keerde na de renovatie terug.